

PAGINA 3

'Beierende klokken vallen voortaan onder religieus erfgoed'

PAGINA 4

'Taal kan bruggen bouwen of dienen als wapen'

PAGINA 5

'Bezwijken onder het allesomvattende vertrouwen in geweld'

VERDER: Beladen meidagen ■ Een beetje mesjogge ■ Bidden in tongentaal ■ Verbinding met de kosmos ■ Hardnekkige vooroordelen ■ Indringende verhalen

De begeestering van Pinksteren

Verlangingen naar verre horizonten

Pinksteren is meer dan uitbundig enthousiasme: het is, geraakt door de Geest, in beweging komen. Rob van Essen laat zich inspireren door de wilde ganzen.

Wilde ganzen; bij menig lezer zal de eerste associatie waarschijnlijk het programma zijn over diaconale projecten, veraf en dichtbij. Als er verteld wordt wat het project van de week ervoor heeft opgebracht, is dat altijd verrassend. Gelovig of niet gelovig, steeds komen mensen weer in beweging om een steentje bij te dragen. De naam Wilde Ganzen gaat terug op een verhaal van de filosoof Søren Kierkegaard over tamme ganzen die wilde ganzen zien overvliegen en elkaar vertellen hoe geweldig die vrijheid moet zijn. Opgetild uit de tredmolen van het bestaan. Maar wegvliegen en zich bij de wilde ganzen aansluiten, vergeet het maar.

Witte bubbel

In de kerken vieren we straks het Pinksterfeest. Na een periode van gebed staan de leerlingen in vuur en vlam. Ze vinden woorden die buitenstaanders raken; dronken van vreugde zijn ze. Het verhaal van Lucas bepaalde mij erbij dat ons lijf, de begeestering die bezit van ons neemt, in veel kerkdiensten afwezig is. Zijn we tamme ganzen geworden? Natuurlijk besef ik dat ik vanuit mijn witte bubbel schrijf. Nooit zal ik de Afro-Amerikaanse kerkdienst vergeten in hartje Harlem in New York, waar ik mijn ogen niet kon losmaken van de pianist. Geen seconde zat hij

FOTO: HARRO VIA PIXABAY

op de pianokruk: hij speelde staand, dansend en nam de gemeente mee. Maar Pinksteren is meer dan uitbundig enthousiasme. Het is, geraakt door de Geest, in beweging

komen. Ik denk aan de diaken in Utrecht, die uitgeprocedeerde asielzoekers in huis nam en tot in de hoogste regionen voor ze pleitte. 'Doe het niet', zeiden keurige

gemeenteleden, 'weet je wel wat je in huis haalt?' Ook zal ik de Pinksterviering in de Bethelkerk niet vergeten, waar ik de preek afsloot met de uitnodiging

kleurige linten door de kerk te gooien. Toen ik vroeg de linten omhoog te houden, was er één groot netwerk van verbondenheid. Het was een gezellig rommeltje. Geen spreken in 'eigen talen', maar wel samenwerken om zichtbaar te maken dat wij niet zonder de ander kunnen.

Zijn we tamme ganzen geworden?

Op Tweede Pinksterdag lopen Limburgers in Maastricht in processie door de stad. Voor protestanten een hele cultuurschok, maar een vriendin van ons maakte het mee en was geraakt door de devotie. Misschien wordt het tijd om oecumenisch ruimte te maken voor de begeestering die anderen ervaren. Er kunnen sombere verhalen verteld worden over kerksluiting en afname van het aantal leden. Maar in het aantal – volwassenen – dopelingen in de Rooms-Katholieke Kerk zit al enkele jaren een stijgende lijn; het zijn er dit jaar honderden. Over de Protestantse Kerk heb ik geen cijfers, maar jongeren weten de weg te vinden. Een van de oorzaken is dat velen op zoek zijn naar zingeving. Maar daaraan voorafgaand zou ook wel eens de begeestering van kennissen of een kerkdienst een rol kunnen spelen. Zo kan het verlangen gewekt worden naar verre horizonten en de moed je bij de wilde ganzen aan te sluiten.

ROB VAN ESSEN

Theater: Lieve Hemel

In zijn theatervoorstelling *Lieve Hemel* duikt presentator en zanger Joris Linssen in het eeuwenoude Bijbelverhaal van Ruth, op zoek naar inspiratie voor het leven nu. Samen met muzikanten Myrthe van de Weetering (zang, viool en contrabas) en Vera Marijt (piano, toetsen en zang) brengt Linssen een voorstelling vol kwetsbare verhalen en ontroerende en herkenbare muziek, verweven met persoonlijke reflecties.

De inspiratie voor *Lieve Hemel* ontstond toen Linssen onverwacht belandde bij het kerkasiel in Kampen. De ontmoeting met de familie en de vrijwilligers om hen heen raakte hem diep. In hun verhaal zag hij dezelfde

veerkracht en hoop terug die ook het verhaal van Ruth kenmerkt. Maar het verhaal roept ook de vraag op of er nog wel plek is onder de hemel voor eenieder. *Lieve Hemel* is een voorstelling over angst en overgave, over verliezen en opnieuw beginnen – over hoe we, te midden van een veranderende wereld, toch steeds weer richting vinden en over de kleine wonderen die ontstaan wanneer we ons hart openstellen.

MA. 1 EN DI. 2 JUNI IN DEN HAAG, THEATER DILIGENTIA, LANGE VOORHOUT 5. KAARTEN VANAF € 36,30 VIA DILIGENTIA-PEPIJN.NL

FOTO: GREET KAPPERS

Oorlogsgraven op het Abdijkerkhof

‘De meidagen waren altijd heel beladen’

Op het Loosduinse Abdijkerkhof bevinden zich vijf oorlogsgraven uit de Tweede Wereldoorlog. Aanvankelijk lagen ze er onopvallend bij, maar sinds kort zijn ze voorzien van informatiebordjes. We staan stil bij twee van deze vijf graven.

Johannes Pieter Nicolaas – Joop – Kraak sneuvelde op 10 mei 1940 tijdens de gevechten rond Naaldwijk. Hij was de oudste van vier broers. Wanneer nummer drie, Jacob, twaalf jaar later een zoon krijgt, vernoemt hij die naar Joop.

Rode draad

Inmiddels is ‘de jonge’ Joop Kraak alweer 74 jaar. ‘Als kind logeerde ik vaak bij mijn oma in Den Haag en dan bezochten we het graf van mijn oom’, vertelt hij. ‘Het was een rode draad in de logeerpartijen. Toch werd er niet veel over hem gesproken. Het was geen taboe, maar omdat het bij mijn oma met veel verdriet omgeven was, gingen we het uit de weg. Ik herinner me dat vooral de meidagen heel beladen waren.’

Op latere leeftijd – zijn ouders zijn dan al overleden – krijgt hij de behoefte om meer te weten te komen over zijn oom. Hij is dan beroepsmilitair en plaatst een oproep in het veteranenblad. Zo ontdekt hij meer over de toedracht: ‘Er is vreselijk gevochten bij de vliegvelden Ypenburg en Valkenburg om te voorkomen dat de Duitsers er zouden landen. Die weken daarom uit naar het strand van Hoek van Holland. Zo kwam er een groepje in Naaldwijk en mijn oom, die als dienstplichtig militair per motor berichten moest overbrengen, kwam met een paar anderen in een hinderlaag terecht. Bij café De Pet, waar tegenwoordig huizen staan, heeft een schermutseling plaatsgevonden en is hij neergeschoten. Een ooggetuige vertelde dat vanwege het gevaar de

lichamen nog de hele dag op straat zijn blijven liggen.’

Kraak noemt het ‘een heel goede geste’ dat het oorlogsgraf meer aandacht krijgt. Het is voor hem een belangrijke plek. Behalve zijn oom Joop liggen inmiddels ook zijn opa, oma en vader in dit graf.

Klieren

‘Mijn vader, Marinus van der Gaag, was op de verkeerde tijd op de verkeerde plaats’, vertelt de 82-jarige Rien van der Gaag. ‘Op 6 februari 1945 fietste mijn vader op de Nieuweweg naar Loosduinen en aan de overkant van de vaart liepen Duitse soldaten te klieren met elkaar. Er werd geschoten en mijn vader werd geraakt. Uit de archieven weet ik dat de soldaten hem gesmeerd zijn richting Poeldijk. Ik zou dolgraag willen weten of er maatregelen tegen hen zijn genomen, maar ik heb me erbij neergelegd dat ik daar nooit achter zal komen. Mijn vader overleed twee dagen later in het ziekenhuis, 30 jaar oud. Mijn tien jaar jongere moeder was toen hoogzwanger van mijn zus Marina. Zij is vernoemd naar mijn vader; ik heet naar mijn opa.’

Marinus van der Gaag

Johannes Pieter Nicolaas Kraak

‘Op de verkeerde tijd op de verkeerde plaats’

Zelf was hij een jaar oud toen zijn vader overleed. In 1949 hertrouwde zijn moeder. ‘Ze begon een nieuw leven en heeft het verdriet om het verlies van mijn vader verdrongen. Mijn stiefvader wilde ook niet dat we nog contact hadden met tante Mag, mijn vaders zus. Als tiener ging ik vragen stellen, maar mijn moeder liet nooit iets los en mijn opa en oma waren toen al overleden. Wel heb ik later mijn tante Mag opgespoord en van haar veel over mijn vader gehoord. Mijn moeder is 92 jaar geworden. Kort voor haar overlijden heeft ze voor het eerst mijn vragen willen beantwoorden. Daar was ik heel blij om, voor mezelf, maar ook voor haar.’

Van der Gaag vindt het eervol dat het graf van zijn vader nu een officieel oorlogsgraf is. ‘Mijn opa had dit keldergraf al in 1934 gekocht, natuurlijk niet wetend dat zijn zoon er als eerste in begraven zou worden. Mijn opa is er in 1949 bij gekomen en mijn oma in 1951. Het doet me wel wat om op die

grafsteen twee keer mijn eigen naam te lezen. Er is nog één plek over; ik ben er nog niet uit of het een mooi plekje voor mij zou zijn.’

IRNA VAN DER WEKKE

De vijf graven op het Abdijkerkhof zijn door de Oorlogsgravenstichting aangemerkt als oorlogsgraven. De Protestantse Kerk Den Haag wil als beheerder van het Abdijkerkhof meer aandacht besteden aan deze graven. In de aanloop naar 4 en 5 mei wordt bij elk graf een permanent informatiebordje geplaatst. Behalve de namen en foto's worden de bordjes voorzien van QR-codes die leiden naar de verhalen over de omgekomen personen. Na afloop van de kerkdienst op 3 mei worden vanuit de Abdijkerk bloemen op de graven gelegd.

Zie ook protestantsekerkdenhaag.nl/oorlogsgraven.

advertenties

Firma A. H. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:

- Ad Patres Frederik Hendrikslaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
- diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
- bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl **070 345 16 76**
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

ENGELLEN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOR.NL - WWW.ENGELNENSPOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

want met afscheid begint herinnering

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Van Der Helm & Schols
uitvaartzorg

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Het kerkhof van de Abdijkerk

FOTO: PROTESTANTSE KERK DEN HAAG

FOTO: PROTESTANTSE KERK DEN HAAG

Nieuwe nota gebedshuizen

‘Helpende handen en warme woorden’

Beierende kerkklokken zijn niet langer overlast, maar vallen voortaan onder religieus erfgoed. Deze en andere voorstellen tekenen de warme woorden waarover het Haagse gemeentebestuur in een nieuwe nota over gebedshuizen en kerkgemeenschappen spreekt. Maar kerken worden ook uitgedaagd: stel je nog meer open voor behoeften in de samenleving.

De gemeente Den Haag wil een ambitieuze, betrouwbare gesprekspartner voor kerken en andere gebedshuizen zijn. Doel is zowel de gebouwen als de religieuze gemeenschappen meer in te schakelen bij het verbeteren van het leefklimaat in de stad. Om dat doel te bereiken, worden de bestaande contacten tussen de gemeentelijke overheid en de kerken sterk geïntensiveerd. Ook wordt meer dan voorheen een helpende hand toegestoken als kerken tegen de grenzen van hun eigen mogelijkheden aanlopen. De gemeente heeft een vaste contactpersoon aangesteld, denkt actief mee over de kansen van multifunctioneel gebruik in wijkverband of van hergebruik van leegstaande

gebouwen, verhoogt de jaarlijkse onderhoudssubsidies voor monumenten met een halve ton tot bij elkaar € 180.000, helpt ook financieel bij verduurzaming en gaat jaarlijks met alle eigenaren van monumentale kerken om de tafel.

Het belang van gebedshuizen reikt verder dan religie

Al deze voornemens, uitvoerig toegelicht, staan in een beleidsnota, *Visie op religieus erfgoed 2026*. Het stuk heeft een paar maanden ter inzage op het stadhuis gelegen. Alle reacties worden in mei en juni verzameld. ‘Ergens deze zomer’ zal de gemeenteraad zich over de nota en de reacties buigen.

Warme woorden

Wat opvalt, zijn de warme woorden die het gemeentebestuur wijdt aan levensbeschouwelijke instellingen en hun gebedshuizen. Keer op keer wordt beschreven hoe kerkgebouwen en kerkgemeenschappen mede de dragers zijn van het kwetsbare stedelijke weefsel, en dus mede de identiteit van Den Haag vormgeven. Een kenmerkende passage in de nota over de waarde voor de stad van religieus erfgoed: ‘Gebedshuizen bieden ruimte voor zingeving, ethische vorming en gemeenschapsgevoel; dit kan bijdragen aan een veilige en harmonieuze samenleving. In een stad als Den Haag, waar mensen

FOTO: THE HAGUE & PARTNERS/JOURNEN DRENTHE

van uiteenlopende achtergronden samenleven, zijn deze plekken cruciaal om begrip en onderliggende betrokkenheid te bevorderen. Het maatschappelijke belang van gebedshuizen reikt verder dan religie; ze zijn van grote waarde voor het faciliteren van de sociale infrastructuur van Den Haag en verdienen erkenning en ondersteuning.’

Carillons

Voor enkele concrete onderwerpen die de afgelopen jaren in het nieuws kwamen, heeft de visie nota een oplossing in petto. Buurtbewoners die klaagden over geluidsoverlast door kerkklokken, moeten weten dat beierende klokken voortaan ook onder religieus erfgoed vallen. Verder worden behalve klokken ook carillons beter beschermd. En bij de sloop van kerken met fraaie interieurs wordt voortaan het Utrechtse Museum Catharijneconvent ingeschakeld. Daar werken specialisten die de onderdelen op waarde

kunnen schatten. Een gevoelige afspraak uit het verleden blijft onaangetaast: als een kerkgebouw leeg komt te staan, hanteert de gemeente een termijn van vier jaar voordat de bestemming ‘maatschappelijke functie’ mag worden veranderd in bijvoorbeeld ‘wonen’. Reden is dat sommige kerken behalve krimp ook groei kennen. Vooral migrantenkerken zijn op zoek naar eigen huisvesting.

Ten slotte wordt een belangrijke internationale visie voelbaar in Den Haag. In het Europese verdrag van Faro uit 2005 over de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving staat dat religieus erfgoed ten goede moet komen aan de hele maatschappij. Dat is nog onontgonnen terrein. Kerken zullen nog meer uitgedaagd worden een rol in de samenleving te spelen, op alle mogelijke terreinen.

JAN GOOSSENSSEN

Wisseling van de wacht

‘Volg je nesjomme, dan zit je goed’

Na veertien jaar neemt Marianne van Praag in juni afscheid als rabbijn van de liberaal Joodse gemeente in Den Haag. Zij wordt opgevolgd door rabbijn Asjer Waterman. Een duo-interview met de vertrekkend en aantredend rabbijn.

In de aanloop naar haar afscheid als rabbijn van de Haagse liberaal Joodse gemeente (LJG) kijkt Marianne van Praag terug op een intensieve periode, waarin één taak centraal stond: de gemeenschap bijeenhouden. ‘Het was hard werken, maar het is redelijk gelukt’, zegt ze. Haar verbondenheid met de LJG gaat ver terug. Al vanaf haar vierde kwam ze in de sjoel. ‘Ik ken de mensen, hun verhalen en hun geschiedenis. Als ik nu ouderen spreek die beginnen te dementeren, kan ik hun verhalen afmaken, want ik was erbij. Dat geeft een warm gevoel.’

Jiehaa!

De diepe band met de gemeenschap vormde ook de basis voor een lange strijd: die voor de positie van de vrouw. Veertig jaar zette Van Praag zich daarvoor in. Een bijzonder moment was haar benoeming tot rabbijn in de eigen synagoge: een plechtig moment dat haar dochter doorbrak met een ontwapenend ‘Jiehaa!’ ‘Het lijkt misschien onbenullig, maar voor mij voelde het als een stille overwinning.’

Tegelijk wist ze dat niet iedereen er meteen aan gewend was. ‘Dan moet je laten zien dat het er niet om gaat of je man of vrouw bent, maar dat het gaat om het werk dat je levert.’ Dat is, zegt ze, goed gelukt. Daarbij meteen relativerend: ‘Het gaat niet om mij. Ik ben een instrument om iets voor anderen te kunnen betekenen.’ De steun van haar familie noemt ze daarbij onmisbaar. Wat haar werk zo bijzonder maakte, is het vertrouwen dat mensen haar gaven. ‘Dat mensen je toelaten op belangrijke momenten in hun leven, dat is heel kostbaar.’

‘Interreligieuze contacten zijn enorm belangrijk’

Terugkijkend maakt Van Praag zich ook zorgen vanwege het maatschappelijk klimaat van de afgelopen jaren. ‘Mensen in de gemeente worden verantwoordelijk gehouden voor wat er elders in de wereld gebeurt. Dat raakt.’ Ook het uitblijven van steun vanuit de samenleving viel haar op. Tegelijk blijft ze geloven in ontmoeting. ‘Interreligieuze contacten, zoals de prinsjesdagviering, zijn enorm belangrijk. We hebben elkaar nodig.’

Mesjogge

Met haar vertrek breekt een nieuwe fase aan voor de gemeente. In juni draagt Van Praag het stokje over aan de kersverse rabbijn Asjer Waterman. Waterman (33) koos bewust voor het rabbinaat. ‘Misschien omdat ik een beetje mesjogge ben’, zegt hij lachend, ‘maar vooral omdat ik het

Asjer Waterman – met bril – tijdens zijn rabbinale wijding, met naast hem Marianne van Praag.

gewoon heel leuk vind.’ Hij studeerde Joodse studies en werkte vervolgens voor twee Joodse organisaties. Rond zijn 26e kwam de vraag: wat nu? Hij wilde zich verder verdiepen in de traditie én weer mensen begeleiden, zoals hij eerder had gedaan bij jeugdbeleving Haboniem. ‘Toen dacht ik: is dat eigenlijk zo anders dan rabbijn zijn?’ Hij waagde de sprong, begon aan de opleiding en studeerde in februari af. Waterman groeide op in Amsterdam, maar wilde juist ervaring opdoen in

een andere omgeving. Hij liep stage in Den Haag en voelde zich er thuis. Over zijn rol als rabbijn zegt hij: ‘Het belangrijkste is dat je er bent voor mensen wanneer ze je nodig hebben.’ Daarnaast wil hij de joodse traditie toegankelijk maken. ‘Die kan soms ingewikkeld en vreemd aanvoelen. Ik hoop mensen te helpen om de joodse traditie onderdeel te maken van hun leven.’ Zijn eerste jaar zal vooral in het teken staan van kennismaken. ‘De gemeente telt zo’n driehonderd gezinnen. Als ik die het komende

jaar allemaal een keer kan spreken, ben ik al heel blij.’ Daarnaast wachten meteen belangrijke momenten, zoals de voorbereiding van drie jubileumdiensten en de Joodse feestdagen in het najaar.

Van Praag kijkt ernaar uit om te zien hoe Waterman haar rol overneemt en sluit af met een moederlijk, Jiddisch advies: ‘Blijf jezelf. Volg je je nesjomme – je ziel – dan zit je goed.’

ROELIE DRÖGE

Woorden hebben kracht

Pinksteren – het feest van de Geest – is ook het feest van de taal. Maar woorden kunnen ook een wapen zijn. Ze kunnen muren vestigen of slechten en anderen koesteren of cancelen. Twee redactieleden mijmeren over de macht en invloed van taal.

Elkaar begrijpen – of niet

Er is iets geruststellends aan ruziemaken in woorden. Woorden geven houvast. Je kunt ze teruglezen, herhalen, uitvergroten of citeren. En precies daarin schuilt het probleem: woorden worden soms ook muren.

We leven in een tijd waarin onze maatschappelijke meningenmachine in een steeds hogere versnelling gaat en debatten lijken soms op een Formule-1 race: veel lawaai, veel snelheid, weinig uitzicht. En ondertussen zeggen we: het is polarisatie. Alsof de ander aan de overkant staat. Terwijl het vaak simpeler en treuriger is. We gebruiken dezelfde woorden, maar we bedoelen iets anders. Vrijheid. Veiligheid. Respect. Solidariteit. Inclusie. Allemaal woorden die je kunt uitspreken met een warm hart, en met hetzelfde gemak kunt gebruiken als wapen.

Dat is het vreemde: taal is bedoeld om bruggen te bouwen, maar het blijkt een uitstekend bouw materiaal voor vestingmuren. Je ziet het in het klein aan de keukentafel, waar één zin verkeerd valt en de rest van de avond vergiftigt. Je ziet het in het groot op tv, in Kamerdebatten, online, waar we elkaar met woorden op slot zetten alsof er een grendel op een deur gaat. Je bent niet langer iemands gesprekspartner. Je bent diens etiket.

De enige taal die ons nog kan samenbrengen is misschien juist de taal die niets beweert. De taal zonder standpunt. Dat klinkt misschien cryptisch, maar ik bedoel het volgende. Vroeger zongen we als kind in de klas klankliedjes. De woorden betekenden niets en toch ook weer alles. *Ozewiezewoze wiewewalla kristalla of Boem sie lie laa kielaluu*. De klanken van de liedjes en het samen zingen gaven betekenis en verbinding. Een klank maken die niets betekent, maar wel zegt: ik ben er, en ik wil je nog verstaan. Dat is mijn uitdaging voor Pinksteren dit jaar. Zoals abstracte kunst een opening kan maken. Dat taal zo weer wordt geboren. Niet als muur... maar als opening.

TOM MIKKERS

GETAFACTORY VIA ISTOCK

Taal is niet neutraal

W e gaan vaak slordig om met woorden. Sociale media hebben dat probleem alleen maar groter gemaakt. Oordelen zijn snel geveld, nuance is vaak afwezig. Mensen worden zonder veel aarzeling gecancelled en voorzien van een negatief stempel. Ook in de mainstreammedia worden stempels gemakkelijk gepapegaaid. Neem bijvoorbeeld grote woorden als genocide, pedofiel, misbruik. Je zou kunnen spreken van een nieuwe vorm van inquisitie. Dit is geen onschuldige ontwikkeling. Taal is namelijk geen neutraal middel, maar kan ook een sterke vorm van manipulatie en macht zijn. Je ziet de voorbeelden bijna dagelijks in het nieuws. Woorden sturen hoe wij naar de werkelijkheid kijken. Ze nestelen zich in

hoofden en gaan een eigen leven leiden. Wat vaak genoeg wordt herhaald, krijgt de schijn van waarheid. Woorden worden soms klakkeloos overgenomen in de mainstreammedia en we vragen ons niet af of het stempel op een situatie of persoon wel klopt. Zo wordt het woord genocide op Gaza geplakt, waartegen sommige mensen ernstig bezwaar maken omdat het niet zou kloppen.

Maar woorden kunnen ook opbouwen en verbinden. In de Bijbel gaat het herhaaldelijk over de kracht van woorden. Zoals in Spreuken 16, 24: *Een vriendelijk woord is een korf vol honing, zoet voor de ziel en gezond voor het lichaam*.

Hoe woorden invloed op een ruimte kunnen hebben, besepte ik toen ik in een oude kerk in een klooster was. In mijn

verbeelding zag en voelde ik hoe de dagelijks uitgesproken gebeden en gezongen teksten uit alle voorgaande jaren nog steeds in die kerk aanwezig waren, tastbaar bijna. *De verbeeldingskracht is de brug tussen de materiële realiteit en de fantasie*, is een bekende uitspraak.

Woorden laten altijd sporen na. In het publieke debat, maar ook in ons persoonlijk leven. Wie uitspreekt dat hij iemand haat, of juist liefheeft, verandert daarmee iets – bij de ander, maar ook bij zichzelf. Om terug te gaan naar het citaat uit Spreuken: je eigen woorden hebben een direct positief of negatief effect op je geestelijk en lichamelijk welzijn én op dat van de ander.

GREET KAPPERS

Open Joodse huizen

Den Haag doet dit jaar voor de twaalfde keer mee aan het programma *Open Joodse huizen / Huizen van verzet*, een landelijk programma van 'sprekende herdenkingen'. Van 30 april tot en met 5 mei vertellen familieleden, onderzoekers, buurtbewoners en historici over het Joodse leven voor, tijdens en na de oorlog. Ook is er aandacht voor verzetsverhalen. Alle bijeenkomsten duren maximaal een uur. Aanmelden is niet nodig, tenzij dit bij het adres staat.

DO. 30 APRIL T/M DI. 5 MEI.
TOEGANG GRATIS. HET PROGRAMMA VIND JE OP OPENJOODSEHUIZEN.NL EN IN DE AGENDA OP DE WEBSITE VAN KERK IN DEN HAAG. MEER INFORMATIE OVER JE EIGEN STRAAT? KIJK OP JOODSMONUMENT.NL. VOOR MEER INFORMATIE OVER DEN HAAG, ZIE JOODSERFGOEDDENHAAG.NL

FOTO: THE HAGUE & PARTNERS/ARJAN DE JAGER

Vrijheidsmaaltijd in de Nutstuin

Samen soep eten én onze vrijheid vieren: daar draaien de Haagse Vrijheidsmaaltijden om. Vorig jaar werd 80 jaar vrijheid gevierd met 80 maaltijden door de hele stad. Dit jaar nodigt de organisatie nog meer stadsgenoten uit om samen te komen in bibliotheken, sportkantines, buurthuizen, bedrijven en scholen. Ook in de Nutstuin is er een

vrijheidsmaaltijd, met een huisgemaakte wortellinzensoep. Info over alle maaltijden: haagsevrijheidsmaaltijden.nl

DI. 5 MEI. 12-13.30 U. NUTSTUIN, RIVIERVISMARKT 5. AANMELDEN VIA NUTSHUIS@CAFESOOFF.NL

Tongentaal

‘Het is geen kunstje, het overkomt je in gebed’

Voor Anisha Ramdoelare-Tewari is Pinksteren een van de belangrijkste feesten. ‘Het is het feest van de uitstorting van de Heilige Geest, het vat alles samen.’ Voor haar hoort daar ook bidden in tongentaal bij. ‘Je communiceert dan direct met de Vader.’ Maar wat is tongentaal eigenlijk?

Anisha Ramdoelare-Tewari (26) werkt in het HagaZiekenhuis in Den Haag, op de afdeling radiologie en nucleaire geneeskunde. Haar leven is sterk gericht op het dienen van God en ze spreekt hier vol overgave over. Ze heeft een Surinaams-Hindoestaanse achtergrond en groeide op met hindoeïstische rituelen. Over Jezus wist ze niet meer dan ‘dat hij aan het kruis hing’.

Nieuwsgierigheid

De stap naar het christelijk geloof begint voor Anisha Ramdoelare niet in een kerkbank maar op haar werk, wanneer ze in het ziekenhuis Annelieke ontmoet, een christelijke collega. Ze beschrijft die periode als gebroken: thuis was veel strijd, ze liep weg op haar achttiende en zat later in een ongezonde relatie. Met Annelieke ontstaat snel vertrouwen. Ze vertelt Annelieke dingen die ze normaal niet snel deelt en Annelieke bidt voor haar. De warmte die ze dan voelt, wekt haar nieuwsgierigheid. Wat haar opvalt, is de vanzelfsprekendheid waarmee Annelieke over God praat als iemand met wie je contact kunt hebben. ‘In het hindoeïsme is God eerder op afstand en gaat veel via rituelen en regels. Maar praten met God kon ineens

gewoon.’ Annelieke geeft haar een boek dat basisuitleg biedt over het christelijk geloof en zegt er iets bij: ‘Je mag God je vragen stellen.’ Ze besluit dit te testen. Ze koopt een notitieboekje en schrijft één vraag op: ‘Here, hoe kan ik mijn verdriet een plekje geven?’ Vervolgens ervaart ze een innerlijke aansporing om het boek te pakken en op een willekeurige bladzijde open te slaan. Ze stuit dan op een hoofdstuk over ‘helen van emotionele schade in Christus’. Ze schrikt en huilt. Niet omdat het een spectaculaire openbaring is, maar omdat het voor haar voelt alsof er werkelijk gereageerd wordt. Het gevolg is een keuze: ze wil Jezus leren kennen en haar leven op hem richten. Ze ontdekt dat God niet alleen boven haar staat, maar ook in haar komt wonen door de Heilige Geest. In haar huidige gemeente – Choice Nation Netherlands – krijgt dat een heel concrete vorm: gebed in tongentaal. ‘Wie in een klanktaal spreekt, spreekt zo met God. God spreekt in geheimenissen onder invloed van de Geest.’

Hemelse taal

Voor Anisha Ramdoelare is tongentaal geen kunstje en ook geen aangeleerde taal. Het is een hemelse taal

die de Heilige Geest door je heen bidt. Het zijn klanken die voor een buitenstaander niet te verstaan zijn. En ze herhaalt een belangrijk punt: je kunt het niet leren. Het is niet: oefenen en dan lukt het. Het is eerder: het overkomt je in gebed, en juist dat maakt het voor haar zo passend bij geloven en bij Pinksteren. ‘Tegelijkertijd spreekt God niet tot mij in tongentaal. Hij spreekt juist tot ons in onze eigen taal’, licht ze toe.

De grens tussen hemel en aarde wordt zacht en vloeibaar

Wat doet tongentaal dan? ‘Op het moment dat je bidt, bidt de Heilige Geest door je heen. De Geest bidt voor dingen waar we zelf niet op komen, maar wij mensen zijn wel nodig voor dat gebed.’ Ze wijst op Paulus die ook in tongentaal sprak, en op de traditie binnen haar kerkelijke context waarin tongentaal niet als randverschijnsel geldt, maar als onderdeel van het geestelijk leven.

Wie Pinksteren alleen hoort als een wonder van mensen die elkaars taal verstaan, en de uitstorting van de Heilige Geest vooral symbolisch uitlegt, hoort bij Anisha Ramdoelare iets anders: de Heilige Geest spreekt door ons heen. Soms zijn het klanken, tonen, luide woorden of gefluister of juist iets daartussenin. Zo ervaart ze nabijheid en wordt de grens tussen hemel en aarde zacht en vloeibaar en komt de geest van Pinksteren dichterbij.

TOM MIKKERS

EL GRECO, PENTECOSTES, PRADO

Geloof en geweld

Het monster in de ogen kijken

In zijn boek *Geloof in vrede* roept Joris Vercammen christenen op tot een fundamentele reflectie op oorlogsvoering en het gebruik van geweld.

Geweld en tegengeweld. Radio, televisie, kranten en internet overstelpen ons met berichten, beelden, meningen, waarheden en wanen. In deze verwarring is het ongeloflijk moeilijk om de balans op te maken, als mens, als gelovige en zeker als geloofsgemeenschap.

Joris Vercammen – van 2000-2020 oud-katholiek aartsbisschop van Utrecht en van 2006-2022 lid van het Centraal Comité van de Wereldraad van Kerken – reikt in zijn boek *Geloof in vrede* enkele waardevolle gedachten aan.

De situatie onder ogen zien

De eerste reactie op al die berichten over geweld is om weg te kijken, dus het nieuws – al dan niet tijdelijk – te mijden. De tweede reactie is het snelle oordeel, dus een keuze voor een van de strijdende partijen op basis van een gedeelde traditie, emoties of eeuwenlange verbondenheid. De derde reactie is het onder ogen willen zien van de situatie, dus de feiten, de verbanden, de belangen en de waarden. Maar dat kan niet

BEELD: BOEKWISLAG GELOOF IN VREDE

zonder betrouwbare bronnen. Vercammen wil het monster van het geweld in de ogen kijken. Maar dat doet hij vanuit de fundamentele afwijzing van het vertrouwen op geweld als oplossing van problemen en conflicten. Misschien is zijn grootste zorg wel dat christenen en andere gelovigen bezwijken voor het alomvattende vertrouwen in geweld. Dat laatste zien we ook volgebeuren als christelijk geloof een huwelijk

aangaat met nationalisme, etnocentrisme of de ideologie van het recht van de sterkste. Maar ik ervaar de verleiding ook zelf in de gesprekken over verdedigend geweld – Oekraïne – en bevrijdend geweld – Gaza. Waar gaat de pijnlijke aanvaarding van de onvermijdelijkheid van geweld in specifieke situaties over in een vertrouwen in geweld? Vercammen pleit niet voor absolute geweldloosheid in alle omstandigheden. Hij onderkent het ongemak in deze onvolmaakte wereld ten volle. Hij pleit wel voor een fundamentele reflectie op het gebruik van geweld en het voeren van oorlogen

onder christenen. Die reflectie begint niet met grote woorden vanuit een bijna heilige moraal, maar met stil worden en een open en lerende houding. De democratie heeft, zo stelt Vercammen in navolging van bisschop Mariann Budde, drie fundamenten: de waardigheid van ieder mens, het zoeken naar waarheid en een houding van nederigheid. Deze fundamenten zijn primair de basis voor zelfreflectie en niet zozeer een stok om

anderen mee te slaan. Deel van die zelfreflectie heeft betrekking op de ambivalente verhouding tussen geloof en geweld.

Politiek en beleid bewegen zich vooral in de sferen van macht en maakbaarheid. Die lijken haaks te staan op geloven in en hopen op vrede. Die kloof is niet zo gemakkelijk te overbruggen. Maar – als ik Vercammen goed begrijp – we dienen dit geloof desondanks niet op te geven. Het komt dan aan op volharding, het delen van Bijbelse en andere verhalen over verzoening, gerechtigheid en vrede, en het praktiseren van het visioen van vrede en verzoening. Die hoopvolle verhalen zijn te lezen in dit inspirerende boek.

DAVID RENKEMA

JORIS VERCAMMEN, *GELOOF IN VREDE: GEDACHTEN OVER GELOOF, GEWELD EN VREDE*. UITGEVERIJ ZILT, 2025. ISBN 9789493198715; 192 PAGINA'S; € 24,99.

Joris Vercammen komt in mei en juni naar Den Haag om te spreken over zijn boek.

BADKAPTEL BOEKEN: MA. 4 MEI. 19.40-21.15 U. NIEUWE BADKAPTEL, NIEUWE PARKLAAN 90. AANMELDEN VIA INFO@NIEUWEBADKAPTEL.NL. VRIJWILLIGE BIJDRAGE, RICHTBEDRAG € 10.

ABIJDAG: ZO. 31 MEI. 9.30-14.30 U. PASTOOR VAN ARSKERK, AALTJE NOORDERWIERSTRAAT 4. AANMELDEN VIA DEXIS@HETNET.NL

ZOMERONTMOETING VAN DE HAAGSE GEMEENSCHAP VAN KERKEN: DO. 18 JUNI. 16-18 U. DUITSE KERK (TUIN), BLEIJENBURG 3. OPGAVE VIA VOORZITTER@OECUMENEDENHAAG.NL

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Soms wijzigen de tijden van de diensten. Check tevoren de website van de kerk van uw keuze. * betekent: kijk op de website van de kerk

Kerkgebouwen	Tijd	3 mei	10/14 mei	17 mei	24 mei Pinksteren	31 mei	7 juni	14 juni	21 juni	28 juni
Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Julia van Rijn HA	ds Jannet van der Spek/ Grote Kerk	ds Wim Lolkema	Lutherse kerk	Lutherse kerk	ds Jannet van der Spek HA	ds let Buijser	samen vieren	Lutherse kerk
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	ds Casper van Dongen	ds Ad van Nieuwpoort/ ds Mirjam Elbers	ds Ad van Nieuwpoort	? ds Ad van Nieuwpoort	ds Jaap Smit	ds Ad van Nieuwpoort	ds Ad van Nieuwpoort	ds Arlette Brabander	ds Ad van Nieuwpoort
Christus Triumfatorkerk Juliana v. Stolberglaan 154	10.00	ds David Schiethart	ds Jaap van den Akker/ Grote Kerk	ds Jaap van den Akker doop	ds Jaap van den Akker	ds Murielle van Diepen HA	ds Casper van Dongen	ds Ole van Dongen	ds Karlijn Kwint	ds Berit Bootsma
Pax Christikerk Vlamburg 2	11.00	ds Brenda Haasnoot	ds Jasper Klapwijk	ds Lucas van der Veen	ds Jasper Klapwijk	ds Menno Zandbergen	ds Jasper Klapwijk	ds Hans van 't Hoff	ds Jasper Klapwijk	ds Arco Haak
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Jan Eerbeek	ds Erik Posthouwer/ds Jantine Veenhof	ds Adrie Sterrenburg	ds Jantine Veenhof	ds Els van der Wolf	ds Jantine Veenhof	ds Jantine Veenhof	ds Jan-Willem Leurgans	ds Jantine Veenhof
De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Durkje Sikkema	kringviering	ds Dennis Verboom HA	ds Bert Boter	ds Rob van Essen	ds Sara Dondorp	kringviering	ds Fokke Fennema HA	ds Durkje Sikkema
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Birke Rapp	ds Birke Rapp	ds Nel van Dorp	ds Birke Rapp	ds Henk Steenvoort	ds David Schiethart	Marjolein Anema	ds Birke Rapp HA	ds David Schiethart
Maranathakerk 2e Sweelinkstr.156	10.30	ds Mark van der Laan S&T cantate	ds Wilna Steenbergen	ds Robert Jan Bakker	ds Mark van der Laan	ds Ad Alblas	ds Mark van der Laan	ds Mirjam Elbers cantate	ds Mark van der Laan	ds Engele Wijnsma
Noorderkerk Schuijstr. 9-11	10.00	ds Hanneke Allewijn cantate	ds Casper van Dongen	*	Rik Zwalua	*	ds Hanneke Allewijn	ds Marjolijn Anema	ds Durkje Sikkema	*
Vieringen Lux	11.30	Rik Zwalua	ds Bert-Karel Foppen	Rik Zwalua	Rik Zwalua	Arjen van Wijk	Rik Zwalua	Rik Zwalua	Bob van Meijeren	Pieter-Jan Rodenburg
Bosbeskapel Bosbesstr. 5	10.00	ds P. Crom	Sandra den Hollander/ ds Sara Dondorp	ds Henk van Laren	ds Sara Dondorp	ds Carel van Dongen S&T	ds Wout Huizing	ds Henk Joziase	ds Henk van Laren	ds Sara Dondorp S&T
Abdijkerk Willem III-str. 40	10.00	ds Wout Huizing	15u intrede ds Jacques Steenkamp / ds Rob van Essen	ds Jan Eerbeek	ds Bert Kuipers	ds Michiel Aten S&T	ds Jacques Steenkamp	ds Jacques Steenkamp	ds Jacques Steenkamp	ds Jan Maasland S&T
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Nicolle Pronk	mevr. A. Deuzeman	*	ds Rob van Essen	*	ds Nel van Dorp	ds Sara Dondorp	Sandra den Hollander	ds Yvonne Schoonhoven HA
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00	ds Giel Schormans	ds Gerco Lock/idem	ds Annemieke Hartman	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock	ds Erick Versloot	ds Gerco Lock HA	ds Gerco Lock
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	ds H. Versluis	ds Dirk-Jan Thijs/9.30 ds W. van der Hoeven	ds Arie Spaans	dr Paul Visser	ds Barend Weegink	ds R. Eisinga	ds J. Heutink HA	ds Barend Weegink	ds Anton Christ
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Gerlof Bosma	ds Charlotte van der Leest /ds Bert Kuipers cantate	ds Sara Dondorp	ds Charlotte van der Leest	*	ds Charlotte van der Leest cantate	ds Charlotte van der Leest	ds Ciska Stark	ds Charlotte van der Leest
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	ds Bernhard van Vreeswijk	ds D. Meijvogel/ ds A. van den Berg	ds Bernhard van Vreeswijk	ds Bernhard van Vreeswijk	ds M. van den Akker	ds Bernhard van Vreeswijk belijdenis	ds Bernhard van Vreeswijk	ds Frederik van Harten	ds Bernhard van Vreeswijk HA
De Toevlucht Laan v. Hoorwijk 140	10.00	ds Attie Minnema S&T	ds Rob van Essen/ pastor Marja Griffioen	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	ds Jaap van de Meent	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema	*	ds Jan Compagner
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00	ds P. Veerman	ds Bert Karel Foppen/ds Thejon Bos	ds H. Veldhuijzen	ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen	ds Thejon Bos	ds Bert Karel Foppen	ds J. van der Meijden
	16.30	ds Bert Karel Foppen	ds L. van den Dool	ds Bert Karel Foppen	ds T. Jacobs	ds J. van Vliet	ds Thejon Bos	ds Bert Karel Foppen	*	ds Thejon Bos
Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	ds Karl van Klaveren	ds Nel Verburg	ds Henriette van Dunné	ds Karl van Klaveren	ds Heleen Joziase	ds Karl van Klaveren	Henk Baars	ds Karl van Klaveren	ds Willem van der Meiden
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Fulco Timmers	ds Rienk Lanooy/ HA ds Fulco Timmers	ds Joost Röselaers	ds Fulco Timmers belijdenis	10.30 ds Rienk Lanooy cantate	ds Mirjam Elbers	ds Fulco Timmers HA	ds Rienk Lanooy doop	10.30 ds Fulco Timmers cantate
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Rob van Essen	ds Fokke Fennema HA	muziekdienst	ds Jannet van der Spek	dr Nienke Vos	ds Fokke Fennema	ds Jannet van der Spek	ds Wout Huizing	ds Jannet van der Spek
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	François Roux	Hubert Mooiman	Jean-Luc Marcillaud	pasteur Liesbeth van Hilten-Matthijsen	Virginie Lacomme	pasteur Tim Wiersum	Virginie Lacomme	Jean-Luc Marcillaud	pasteur Dieuwertje Zantingh
Oude Kerk Herenstraat 77 Voorburg	10.00	ds Leneke Marchand	ds E. Westrik 19u pastor A. van Mourik/ ds Robert Stigter	ds Robert Stigter	ds Leneke Marchand	ds Leneke Marchand belijdenis, doop	ds Arlette Brabander HA	ds Leneke Marchand	ds H. Franzen	ds Leneke Marchand
Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	pastor Ria Keijzer- Meeuwse	ds Arlette Brabander	ds Dick Couvée	ds Robert Stigter	ds Jan Willem Kirpestein	ds Robert Stigter	ds Robert Stigter	ds Robert Stigter	ds Arlette Brabander

Overige kerken

	Tijd	3 mei	10/14 mei	17 mei	24 mei Pinksteren	31 mei	7 juni	14 juni	21 juni	28 juni
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	Katholischer Gottesdienst	Pfr Henning Scholz	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling
Doopsgezinde Gem. Paleisstr. 8	10.30	ds Nelleke Kan	ds Marijn Vermet	ds Jannie Nijwening	ds Marijn Vermet	ds Wiske Beuker liederdienst	ds Menno Meihuizen	ds Marijn Vermet	ds Marijn Vermet	Thema ecoliberalisme
Ev. Broedergem. Hernutters Kon. Emmakade 66	10.00	*	ds Folkert de Jong	*	11u ds Folkert de Jongh	11u zangdienst oudstenraad	ds Folkert de Jong jongerendienst	ds Folkert de Jong	11.30 ds Folkert de Jong	11u Keti Koti oudstenraad
Haagse Dominicus Th. Swenckstr. 30	10.30	Juut Meijer, Gerard Jansen	X	Tamme Wiegersma	X	meditatieve viering Janine Mutsaerts	Willem van der Meiden	X	Ad de Gruiter, Janneke Hogendorf	X
Indon. Ned. Chr. Kerk Jan Luykenlaan 92	13.30	ds Danang Kurniawan	ds Marla Winckler- Huliselan/ ds Johannes Linandi	ds Stanley Tjahjadi	ds C. Stavleu	ds D. Janssens- Sahertian	ds M. de Mik-van der Waal	zr Yuli Teddy	ds Stanley Tjahjadi	ds Marla Winckler- Huliselan
Kruispuntgemeenschap Bloklandenplein 15	10.30	X	Lauden met overdenking br Rembrandt Zuiderhoudt	X	Eucharistie Hans de Rie	X	X	Lauden met overdenking zr Liesbeth Boddens Hosang	X	eucharistie ds Jan Groenleer
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Reinhold Philipp	ds Johan Goud	ds Sjerp van der Vaart	ds Reinhold Philipp	ds Jaap Marinus	ds Reinhold Philipp	ds Pieter Hartevelt	ds Reinhold Philipp	ds Martine Wassenaar
Ichthuskerk Duinkerkerstr. 9	9.30	ds Jacolien van Eekeren	ds Jasper Klapwijk/ Grote Kerk	ds Lucas van der Veen	ds Jasper Klapwijk	ds Mirjam Harms	ds Jasper Klapwijk	ds Hans van 't Hoff	ds Jasper Klapwijk	ds Arco Haak
Franciscuskerk Johanna Triebelspad 10	10.30	pastor Mieke Speckens	pastor Tomas van Driel	pastor Nanda de Hoop	ds Mineke Kroes	pastor Tomas van Driel	ds Adrie Sterrenburg	pastor Robert Nangu	pastor Nanda de Hoop	ds Mineke Kroes

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u., 11 u. 14/5 12.45 u. 25/5 12.45 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Zo. 9.15, 13 u. Engels/Afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 9.30 u.
Marlot. Onbevekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Za. 17 u. Zo. 13 u. Portugees 17 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstr. 194. Zo. 11 u. 14/5 11 u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. Za. 20 u. en zo. 9.30 u., 11.30 u. 14/5 9.30 u.

Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningseweg 233. Za. 18 u. (Engels), zo. 11 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevier-evangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij. 10 u. Zo. 11 u. 14/5 11 u. 24/5 11 u. 25/5 11 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Zo. 11 u. 24/5 11 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arskerkerk, Aaltje Noordervierstr. 4. Do. 10 u. Zo. 17 u. Zo. 09.30 u. 14/5 9.30 u. 24/5 9.30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Za. 13 u. Zo. 9.30 u. Wo. 10 u. 24/5 9.30 u.

Diverse Rooms-Katholieke kerken
Rijswijk. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9.30 u.
De Zinnen, kapel Chr. Triumfatorkerk. Ma. 18.15 u. avondgebed
Lourdeskapel Berkenbosch Blokstraat 9A. Dagelijks open (9-18 u.). Za. 11 u. Rozenkransgebed
Deutsch. Badhuisweg 35a. Zo. 10.30 u.
Français. Stoeplaan 4, Wassenaar. Zo. 11 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 11 u. Holy Communion, 17 u. Contemporary Worship 4de zo. 17 u. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer-van Rijcklaan 20. 10 u.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr 7. Zo. 10 u. eucharistieviering, 14/5 Hemelvaart, 10/5, 14/6 16 u. vesper
Leger des Heils Ambachtsgaard 198. Zo. 10.30 u. met muziekkorps.
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Za. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.

Quakers Stadhouderslaan 8. Zo. 10.30 u. stille samenkomst.
Taizé Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, maandag 19.30 u.

SYMBOLLEN

X
*   geen dienst
         zie website van de kerk
HA: Heilig Avondmaal
S&T: Dienst van Schrift en Tafel

AGENDA MEI-JUNI 2026

Voor een overzicht van alle activiteiten: zie kerkinderhaag.nl.
Voor adressen van kerken zie pagina 6.

**The Armed Man:
A Mass for Peace**

Filmvertoning van het muziekstuk *The Armed Man: A Mass for Peace*. Behalve de concertzaal zijn beelden te zien zijn van conflicten en verwoesting, maar ook van veerkracht en hoop. Vrijwillige bijdrage.

Za. 2 mei. 15 u. ■ Houtrustkerk

Maria, moeder van gastvrijheid

In de meimaand staat de parochie De Vier Evangelisten stil bij Maria, de moeder van God. Haar zorg voor anderen inspireert om zelf gastvrij te zijn. Het programma is speciaal bedoeld voor (jonge) volwassenen, maar iedereen is van harte welkom.

Za. 2 t/m zo. 31 mei. ■

rkparochiedevierevangelisten.nl

'Het verstoorde leven'

Etty Hillesum was een Joodse Nederlandse die in de Tweede Wereldoorlog slachtoffer werd van de antisemitische terreur van het nazibewind. Op 4 mei is er een presentatie over haar dagboek *Het verstoorde leven*. Leiding en opgave: Sandra den Hollander, 06-41836659; a.j.den.hollander@outlook.com

Ma. 4 mei. 15-17 u. ■ Shalomkerk

Herdenking 4 mei

In het kader van Dodenherdenking is er een bijeenkomst met muziek, declamatie en een stiltemoment. Aansluitend wandelen de deelnemers met elkaar naar het Haags Oorlogsmonument bij het Vredespaleis.

Ma. 4 mei. 18.45-19.15 u. ■ Maranathakerk

Koffieconcert

Het Haagse muziektrio Fleur de salon onder leiding van Ernst Stolz speelt op viool, piano, contrabas en accordeon Weense salonmuziek, muziek met een folkloristisch tintje en nostalgische melodieën. Toegang gratis, vrijwillige bijdrage.

Wo. 6 mei. 10-12u. ■ Maranathakerk

Iron Man

In de film *Iron Man* verandert miljardair en ingenieur Tony Stark in een superheld. Na het bekijken van de film neemt filosoof Ward Huetink de bezoekers mee in de wereld van superhelden. Wat vertellen deze films ons over goed en kwaad? Toegang vanaf € 10 via kloosterkerk.nl.

Za. 9 mei. 19-22.30 u. ■ Kloosterkerk

Haagse orgelwandeltocht

Tijdens de Haagse orgelwandeltocht zijn maar liefst zes orgelconcerten te beluisteren, uitgevoerd in zes kerken in de binnenstad. Programma: haagsorgelkontakt.nl

Za. 9 mei. 10-16 u. ■ Haagse binnenstad

Japane inspiratie

Kunstenaar en zangeres Marietta Rust opent met een concert een tentoonstelling van haar werk, dat geïnspireerd is op de Japanse schilder Rakosan. Zij zingt onder meer gospel en fado. Toegang € 15, tot 18 jaar € 10. Info: annette@uelenspieghel.nl

Zo. 10 mei. 15.30-17 u. ■ St. Albaankerk

Kosmische viering: Adem vrede

In de kosmische viering richten deelnemers zich op verbinding met de kosmos en de aarde in haar schoonheid en al haar levensvormen. Er is ruimte voor muziek en dans, vieren, rouwen, danken en creëren. Het thema is: Adem vrede. Opgave bij Anja Schaafsma, schaafanja@gmail.com

Di. 12 mei. 19.30 u. ■ Houtrustkerk

Italiaanse dilettanten

In het concert *Italiaanse dilettanten* van Concerto Valiante ontvouwt zich het verhaal van de cello, een instrument dat aan het einde van de zeventiende eeuw zijn eigen stem begint te ontdekken. Kaarten à € 17,50 en € 10 (tot 25 jaar) via concertovaliante@ziggo.nl; aan de deur € 23.

Zo. 24 mei. 20 u. ■ Titus Brandsmakerk

Kunst in de kerk

Tijdens de pinksterdagen is er in de Titus Brandsmakerk een kunstexpositie met werk van parochianen en andere kunstenaars. Er zijn onder meer schilderijen, tekeningen, beeldhouwen en borduurcreaties te bekijken.

Zo. 24 en ma. 25 mei. 12-16 u. ■ Titus Brandsmakerk

Jubileumfeest

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Straatpastoraat is er een jubileumfeest in de tuin van het Stadsklooster.

Wo. 27 mei. Vanaf 17 uur ■ Stadsklooster, Westeinde 101a

Snuffelmarkt

Op de snuffelmarkt in de Abdijkerk vind je boeken, puzzels, lp's en cd's, curiosa en nog veel meer. Er is de hele dag koffie, thee en limonade en rond het middaguur wat te eten. Info: boekenhoek-loosduinen.nl/agenda

Za. 6 juni. 10-16 u. ■ Abdijkerk

Haiku's en koralen

Oude kerkmuziek van Bach wordt in dialoog gebracht met nieuwe muziek en teksten. Naast Bachs Orgelmis klinken er nieuwe composities van compositiestudenten, gemaakt op haiku's van theoloog Jan-Jaap Stegeman. Kaarten € 27,50 en € 12,50 (t/m 27 jaar) via podium21.nl.

Wo. 17 juni. 20 u. ■ Lutherse kerk

Benefietconcert

Benefietconcert ten bate van de renovatie van het Metzler-orgel van de Grote Kerk. In het programma komen Bach, Piazzolla en The Beatles verrassend samen. Kaarten à € 22,50 (voorverkoop) via grote-kerk.nl, € 25 aan de deur.

Vrij. 19 juni. 20 u. ■ Grote Kerk

Docu: No other land

Basel Adra, een jonge Palestijnse activist uit Masafer Yatta, verzet zich tegen de massale uitzetting van zijn gemeenschap door illegale, Israëlische bezetters. Hij legt vast hoe Masafer Yatta langzaam wordt uitgewist. Toegang gratis, vrijwillige bijdrage.

Vrij. 26 juni, 19.30 u. ■ Buurt-en-kerkhuis Bethel

Katholieke parochies
uit Kerk in Den Haag

Tot onze grote spijt hebben de beide Haagse katholieke parochies – Maria Sterre der Zee en De Vier Evangelisten – vanuit financiële overwegingen besloten zich terug te trekken uit het uitgeversberaad van *Kerk in Den Haag*.

Dat is meer dan jammer, maar ons blad behoudt zijn oecumenische identiteit. Ook blijven wij uiteraard schrijven over zaken die de parochies aangaan en zij blijven zoals altijd *Kerk in Den Haag* ontvangen.

Redactie *Kerk in Den Haag*

Hemelvaartsdag in de
Grote Kerk

Op Hemelvaartsdag organiseert het Missionair Platform Den Haag in samenwerking met zo'n veertig verschillende kerken een gezamenlijke kerkelijke viering in de Grote of Sint-Jacobskerk. Het thema is: Samen één in geloof. Spreker tijdens de dienst is voorganger Sam Nanhu van buurtkerk De Rank én Baptistengemeente Scheveningen. De muzikale medewerking wordt verleend door een band uit de Ichtuskerk in Scheveningen en organist Danny Spaans. Voor kinderen is er een kindermoment tijdens de dienst. Na afloop is er tijd om elkaar te ontmoeten en na te praten. Koffie, thee en koek staan dan klaar.

DO. 14 MEI. 11.30 U. GROTE KERK, ROND DE GROTE KERK 12

Theologische
zomerschool

In de theologische zomerschool zijn de deelnemers vier dagen intensief bezig met geloof en Bijbel en met elkaar. Er worden lessen-met-gesprek aangeboden over thema's uit theologie, cultuur en samenleving. Dit jaar is het thema *Eb en vloed*. Acht docenten en sprekers leveren een bijdrage, ieder vanuit hun eigen vakgebied en hun persoonlijke inspiratie. Het programma is te vinden op theologischeszomerschool.nl

MA. 22- VRIJ. 16 JUNI. 10-16 U. BOSBESKAPEL, BOSBESSTRAAT 5. DEELNAME € 95. IN SPECIALE GEVALLEN IS FINANCIËLE STEUN BESPREEKBAAR. INFO: [RIA.KEIJZER, 06-50228250](mailto:RIA.KEIJZER@50228250). AANMELDEN: THEOLOGISCHSZOMERSCHOOL@GMAIL.COM. ER IS PLAATS VOOR 60 DEELNEMERS.

FOTO: GREET KAPPERS

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

MEI/JUNI 2026,
jaargang 29, nr. 286

Deadline juli/augustus: 5 juni
Uitgave van de Protestantse Kerk Den Haag, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl.
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Wekke (tekstredactie), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Ronald van Bochove, Henriëtte Boerma, Roelie Dröge, Rob van Essen, Hans Hemmes, Rienk Lanooy, Tom Mikkers, Jolly van der Velden, Frouckje van der Wal.

Vormgeving: Maartje de Sonnaville
Webredacteur: Ronald van Bochove

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
info@kerkinderhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 30,- per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Disclaimer:
Kerk in Den Haag heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, dan kan hij of zij contact opnemen met de eindredacteur.

Copyright:
Overname van foto's en artikelen alleen na schriftelijke toestemming van de redactie: redactie@kerkinderhaag.nl

Elke maand
Kerk in Den Haag
op de deurmat?

Neem een abonnement!
Mail naar redactie@kerkinderhaag.nl

Opera, jazz
en chansons

Voor één avond verandert de concertzaal in een ontmoetingsplaats waar muzikale werelden die doorgaans gescheiden blijven, samensmelten. Astrid Defauw, gerenommeerd operazangeres, en Guillaume Marcenac, internationaal erkend jazzpianist en componist brengen hun artistieke universums samen in één muzikale ervaring.

VRIJ. 12 JUNI. 20-22 U. WAALSE KERK,
NOORDEINDE 25. KAARTEN VANAF € 15
VIA WAALSEKERKINDENHAAG.NL

advertentie

De Duinzichtkerk zoekt per 1 september een **medewerker kerkelijk bureau voor 10 uur per week**

Belangstelling?

Zie www.duinzichtkerk.nl voor het functieprofiel en reageer voor 1 mei a.s.

Troubadour Martijn Breeman

Morgenzang

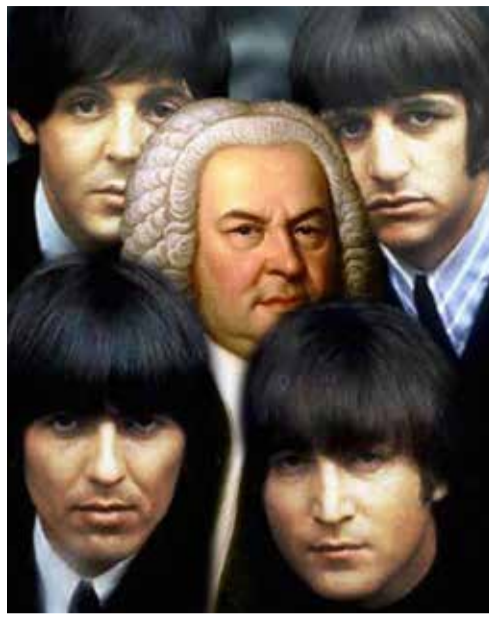
Gordijngefilterd morgenlicht
Schijnt hondsbrutaal in mijn gezicht
En komt mijn nachtrust kapen.
De wekker is nog niet gegaan;
Het is te vroeg om op te staan,
Te laat om nog te slapen.

Eén been is nog in dromenland.
Het bloed wil maar niet stromen, want
Het stroopt meer door mijn aderen.
Al houdt mijn lichaam zijn gemak,
Reeds draaien onder 't schedeldak
Mijn hooggeleerde raderen.

Gestaag ontspint zich in mijn brein
Een vers, zó schoon en engelrein,
Dat ik een traan moet plengen.
Dit is een lied dat ieder raakt
En mij voorgoed onsterfelijk maakt
En lof en roem zal brengen.

Maar dan ineens een ratelslag;
De wekker annonceert de dag.
Het doet mijn haren rijzen.
De schrik drijft in een mum van tijd
Mijn vers naar de vergetelheid;
Geen mens die het zal prijzen.

Met dit gedicht won Martijn Breeman onlangs de derde prijs in de Willem Wilmink Dichtwedstijd 2026.

BEELD: NPO KLASSEK

Bach to Beatles

Ontdek de fusie van Bach en The Beatles met de Amsterdamse Kameracademie! Geniet van Bachs legendarische Brandenburgse Concerto nr. 5 en Orkest suite nr. 2, en van de zelden uitgevoerde arrangementen in Bachs stijl van populaire liedjes door The Beatles.

ZO. 10 MEI. 15-16 U. LUTHERSE KERK, LUTHERSE BURG WAL 9. KAARTEN VANAF € 20 VIA KAMERACADEMIE.NL

Vijf jaar Rachamhuis

Al vijf jaar is het Rachamhuis een plek van ontmoeting, herstel en nieuwe kansen voor vrouwen die uit de prostitutie zijn gestapt. Een huis waar leven wordt gedeeld, waar verhalen gehoord worden en waar gewerkt wordt aan een hoopvolle toekomst. Dit bijzondere jubileum viert Stichting Racham graag samen met belangstellenden en betrokkenen.

VRIJ. 12 JUNI. 19.30 U. AANMELDEN VOOR 1 JUNI VIA COMMUNICATIE@STICHTINGRACHAM.NL, WAARNA INFORMATIE WORDT TOEGESTUURD OVER DE LOCATIE EN HET PROGRAMMA. INFO: STICHTINGRACHAM.NL

FOTO: NATALIE BOND VIA PEXELS

In gesprek met Tineke Ceelen

Wat betekent het om te leven op de vlucht? Tijdens deze middag vertelt Tineke Ceelen, jarenlang hét gezicht van hulp aan vluchtelingen in Nederland, over haar ontmoetingen met mensen die getroffen zijn door oorlog en geweld. Meer dan 35 jaar werkte zij in crisisgebieden over de hele wereld. In gesprek met journalist Kees Broere deelt zij indringende én hoopvolle verhalen uit de dagelijkse praktijk van humanitaire hulp. Ook is er ruimte voor vragen uit het publiek.

ZO. 10 MEI. 16-17 U. KLOOSTERKERK, LANGE VOORHOUT 4. TOEGANG GRATIS. AANMELDEN VIA KERKINDESTAD@KLOOSTERKERK.NL

FOTO: RENÉ VAN BEEK

FOTO: POPMELON VIA PIXABAY

Vogelzang

Capella Sine Nomine zingt een programma geïnspireerd door de natuur: van vogelzang en zomerse landschappen tot de stilte van de nacht. Met muziek van onder anderen Hildegard van Bingen en Arvo Pärt heeft het concert een verstild, spiritueel karakter. Een sfeervolle avond waarin muziek de schoonheid van de schepping tot leven brengt.

ZA. 30 MEI. 19 U. MARIA VAN EIK EN DUINEN, LOOSDUINSE HOOFDSTRAAT 4

Speedcursus bidden

Bidden, hoe doe je dat? Daar is geen blauwdruk voor. En toch zijn er vormen van bidden die je je eigen kunt maken. In de speedcursus van LUX kunnen bezoekers daarmee aan de slag. Elke avond is opgebouwd aan de hand van vier elementen: een vorm van meditatie, muziek, verdiepende informatie en gebeden uit de christelijke traditie als inspiratiebronnen. Deelnemers maken onder andere kennis met lectio divina, een gebedswandeling, bidden met de psalmen, gebedsvorwerpen en het Onzevader.

DI. 9, 23 JUNI EN 7 JULI. 20-21 U. NOORDERKERK, SCHUYTSTRAAT 11. DEELNAME GRATIS, VRIJWILLIGE DONATIE. INFO: RIK ZWALUA, RIK@LUXDENHAAG.NL

FOTO: TODD RHINES VIA UNSPLASH

Kerk en racisme

Onze samenleving wordt steeds diverser en dat raakt ook het kerkelijk leven. Verschillen in achtergrond en cultuur kunnen verrijken, maar leiden soms ook tot afstand. Door gebrek aan bewustzijn, hardnekkige vooroordelen en misverstanden wordt die kloof regelmatig ervaren. Tijdens de themamiddag 'Kerk en racisme: voorbij ongemak naar een gezamenlijke toekomst' is er ruimte voor ontmoeting en gesprek door het delen van persoonlijke verhalen. De middag wordt georganiseerd door de HGK Werkgroep Nederlands Slavernijverleden en Doorwerking.

ZA. 23 MEI. 15.30-18 U. EBG KERK, CHASSÉSTRAAT 1, DEN HAAG. AANMELDEN TOT 20 MEI VIA DUNCAN WIELZEN (06-28327571; DR.WIELZEN@P4EV.NL) OF VIVIAN WINTER (06-29627980; VWINTER@ZIGGO.NL)

FOTO: NEELAMZIB VIA PIXABAY

Vincent van Gogh in Den Haag

Van 1869 tot 1873 en van 1881 tot 1883 woonde en werkte Vincent van Gogh in Den Haag. Hier zette hij zijn eerste stappen als beginnend kunstenaar. Mark van der Laan geeft in een lezing een overzicht van het werk dat Vincent van Gogh in zijn Haagse tijd gemaakt heeft en plaatst deze periode in het geheel van zijn ontwikkeling als kunstenaar. Bezoekers krijgen zo een inkijkje in het Den Haag en Scheveningen van de tweede helft van de negentiende eeuw en krijgen zicht op de diepste drijfveer van Vincent van Gogh: mensen troost bieden.

DI. 12 MEI. 20-21.30 U. BERGKERK, DAAL EN BERGSELAAN 50A

SCHARRENDROGERIJ TE SCHEVENINGEN. WIKIMEDIA COMMONS

Een orgel en 15 trompetten

Tijdens een spectaculair concert in de Duinzichtkerk speelt de trompetklas van het Koninklijk Conservatorium Den Haag een mooi programma onder leiding van Erwin ter Bogt, solotrompettist bij het Residentieorkest. De vijftien zeer talentvolle trompettisten spelen onder andere samen met organist Joël Boone.

ZA. 20 JUNI. 20.15 U. DUINZICHTKERK, VAN HOGENHOUCCLAAN 89. KAARTEN À € 15 VIA DUINZICHTKERK.NL EN AAN DE DEUR.

FOTO: HANS VIA PIXABAY